

К.О. Утенкова, д-р екон. наук, доцент (*ХНАУ, Харків*)

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА АГРАРНОГО СЕКТОРА У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ГЛОБАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Досягнення сталого розвитку є першочерговою задачею більшості країн усього світу. У цьому напрямі Україна має відповідні цілі, досягнення яких неможливе без надійного підґрунтя, яким у сучасних умовах має стати аграрний сектор економіки.

Метою дослідження є обґрунтування проблем і перспектив досягнення Україною Цілі сталого розвитку «Подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства» за умов розвитку економічної безпеки аграрного сектора.

Дослідження проблем і перспектив досягнення Україною зазначеної Цілі сталого розвитку було проведено в наступній логічній послідовності: розглянуто завдання, які мають бути виконано для досягнення Цілі сталого розвитку; проаналізовано динаміку окремих індикаторів, що характеризують виконання цих завдань; викладено пропозиції щодо розвитку економічної безпеки аграрного сектору як запоруки досягнення зазначеної цілі [1].

Зокрема, щодо ЦСР-2 існують певні завдання, досягнення яких і забезпечить її виконання. Насамперед, мова йде про такі:

1. Забезпечити доступність збалансованого харчування на рівні науково обґрунтованих норм для всіх верств населення.
2. Підвищити вдвічі продуктивність сільського господарства, насамперед за рахунок використання інноваційних технологій.
3. Забезпечити створення стійких систем виробництва продуктів харчування, що сприяють збереженню екосистем і поступово покращують якість земель та ґрунтів, насамперед за рахунок використання інноваційних технологій.
4. Знизити волатильність цін на продукти харчування.

Економічна безпека аграрного сектора у науковій літературі розглядається як складова економічної безпеки держави; продовольча безпека; розвиток сільських територій; економічна безпека підприємств аграрного сектора.

Україна володіє значним земельним потенціалом (5,7 % території Європи), при цьому із 60 млн га території нашої держави понад 70 % складають сільгоспугіддя. За площею чорноземів (28 млн

га) Україна займає четверте місце в світі, поступаючись Росії, США і Китаю. Частка аграрної продукції у 2019 р. становила 44,2 % у загальній структурі експорту України, при цьому основною складовою аграрного експорту є зернові та олійні культури. У 2019 р. в Україні функціонувало 50 313 підприємств, що здійснювали свою діяльність у сільському, лісовому та рибному господарстві. Існує чітка тенденція зростання частки продукції рослинництва в загальній структурі продукції сільського господарства із 61,5 до 73,7 % у 2010–2018 рр. Питома вага зернових і зернобобових культур зросла з 18,0 до 27,5 %, а технічних культур – з 11,1 до 23,8 %. Натомість скоротилася частка картоплі, овочевих та баштаних культур, плодових та ягідних культур, винограду. У структурі продукції тваринництва поряд із загальним скороченням обсягів спостерігається значне зменшення частки молока – з 20,0 до 9,5 %. Важливими індикаторами економічної безпеки аграрного сектора є показники рентабельності виробництва основних видів продукції сільського господарства. Виробництво фактично всіх видів продукції рослинництва було рентабельним протягом досліджуваного періоду, крім виробництва цукрового буряку, яке протягом 2018–2019 рр. було збитковим. У тваринницькій галузі рентабельним в Україні є виробництво молока – 20,6 % у 2019 р. та вирощування свиней на м'ясо – 4,7 %. За підсумками своєї діяльності у 2018 р. 89 % підприємств мали прибуток у сумі 86 424,2 млн грн., а 11 % – збиток у сумі 26 291,1 млн грн.

У 2010–2019 рр. поряд із зростанням продуктивності праці майже у 2,5 раза спостерігається скорочення кількості зайнятих працівників на 25 %. Має місце зростання обсягів виробництва зернових і зернобобових (у 1,9 раза), соняшнику (у 2,3 раза), м'яса (на 21 %). Водночас скоротилося виробництво цукрового буряку (на 25 %), молока (на 14 %).

Ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки України має сільське господарство, однак споживання населенням України основних видів продуктів харчування менше за науково-обґрунтовані норми: так, фактичне споживання м'яса при нормі 83 кг/рік становить 64 %; молока та молочних продуктів при нормі 380 кг/рік – 52 %; яєць при нормі 290 шт./рік – 94,8 %; риби при нормі 20 кг/рік – 59 %; плодів, ягід та винограду при нормі 90 кг/рік – 53%. Отже, стан продовольчої безпеки є незадовільним.

Продовольча безпека існує тоді, коли всі люди, у будь-який час, мають фізичний, соціальний та економічний доступ до достатньої, безпечної та поживної їжі, що відповідає їх харчовим потребам та харчовим уподобанням для активного та здорового життя.

Продовольча незахищеність - коли люди не мають належного фізичного, соціального чи економічного доступу до їжі, як визначено вище.

Недоїдання існує тоді, коли споживання калорій менше мінімальної харчової енергії (MDER). MDER – це кількість енергії, необхідної для легкої активності та підтримки мінімальної прийнятної ваги для свого росту [2, 3].

Основним із першочергових завдань до 2030 року є доведення до науково обґрунтованого рівня споживання населенням України основних видів продовольства. Запорукою виконання цього завдання є конкурентоспроможний і ефективний аграрний сектор. Намічене дворазове підвищення продуктивності праці в аграрному секторі сприятиме стабільному зростанню виробництва валової продукції сільського господарства, яка до 2030 року має збільшитися на понад третину. Основними рекомендаціями щодо подальшого розвитку економічної безпеки аграрного сектора є: підвищення рівня інвестиційної привабливості аграрного сектору; стимулювання створення малих господарств площею до 50 га; технічна модернізація сільськогосподарського виробництва; сприяння нарощуванню експорту продовольства з високою доданою вартістю; створення чіткого механізму регулювання ринку органічної продукції і сировини, належної системи її сертифікації; забезпечення стабільності, прогнозованості та прозорості системи державної підтримки аграрного сектору; розробка й упровадження системи адресної допомоги на продовольство для найбільш уразливих категорій населення; обмеження надмірної волатильності цін на продукти харчування тощо.

Інформаційні джерела:

1. Утенкова К. О. Економічна безпека аграрного сектора: теорія, методологія, практика : монографія. Харків : ПромАрт, 2020. 360 с.
2. FAO, (2017). The future of food and agriculture – trends and challenges. Rome. URL: <http://www.fao.org/3/a-i6583e.pdf>.
3. FAO, IFAD, UNICEF, WFP & WHO, (2017). The State of Food Security and Nutrition in the World 2017. Building resilience for peace and food security. Rome, FAO. URL: www.fao.org/3/a-I7695e.pdf.